

Ulkoasiainministeriölle

Viite: Lausuntopyyntö 29.6.2017, HEL7M0720-14

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto EN:n yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan 2. arviointikierroksen kysely ja yleiskyselyn päivittäminen

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi esitettyjä kysymyksiä lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Lanzarote-sopimuksen 2. arviointikierroksen teema

Suomi on ratifioinut Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (jälj. Lanzarote-sopimus) vuonna 2011.

Yleissopimuksen valvonnasta vastaava Lanzarote-komitea on valinnut toisen arviointikierroksen teemaksi lasten suojelemisen tieto- ja viestintäteknikkaa käyttäen tehtyä seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Kyselyssä pyydetään ottamaan huomioon Lanzarote-komitean toukokuussa 2017 hyväksymän tulkintalausuman yleissopimuksen soveltamisesta kyselyssä tarkoitettuihin tekoihin.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että valittu teema on erittäin tärkeä ja ajankohtainen. Siihen liittyy myös EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 2016/679 (EU) kansallisen liikkumavaran käytöstä parhaillaan meneillään oleva lainsäädännön uudistaminen. Yksi kansallisesti säädettävistä asioista on tietoyhteiskunnan palveluihin liittyvä lapsen ikäraja, joka asetuksessa on 16 vuotta, mutta joka kansallisesti voidaan asettaa alemmaksi, kuitenkin niin, että alin ikäraja voi olla 13 vuotta.

Kyselylomakkeen kysymykset ovat kohdistettu enemmänkin ministeriöille ja muille tahoille, jotka vastaavat ja toteuttavat aihepiiriin liittyvää käytännön työtä. Lapsiasiavaltuutettu keskittyy lausunnossaan aiheesta tehtyyn tutkimukseen ja sen hyödyntämiseen.

Arviointikierroksen teemaan liittyvä tutkimus

Lapset ja nuoret käyttävät yhä enemmän ja monipuolisimmilla tavoilla tieto- ja viestintäteknikkaa ja sen sovelluksia arkipäivän elämässä. Jotta heille pystyttäisiin antamaan ohjeistusta ja koulutusta tekniikan ja sovellusten turvalliseen käyttöön ja heitä pystyttäisiin myös riittävästi suojaamaan ”verkon vaaroilta” ja

sosiaalisen median ongelmallisilta ilmiöiltä, tarvitaan kattavaa ja laadukasta tutkittua tietoa. Tietoa on hankittava muun muassa siitä, miten ja mihin lapset ja nuoret tekniikkaa käyttävät, millaisiin hyödyllisiin tai ongelmallisiin asioihin he tässä yhteydessä törmäävät ja miten he kokevat tekniikan mahdollisuudet ja uhat.

Tutkitun tiedon perusteella voidaan paremmin määritellä tarvittavan suojelun rajat sekä tarjoamaan lapsille ja nuorille sellaista ohjausta ja tietoa, jota he todellisuudessa tarvitsevat ja voivat hyödyntää. On tärkeää muistaa, että tieto- ja viestintätekniikka on lapsille merkittävä väline niin koulussa kuin vapaa-aikanakin, joten sen turvallinen käyttö on mahdollistettava rajoittamatta käyttöä kuitenkaan tarpeettomasti. Siksi lasten ja nuorten turvataitokasvatus on merkittävä osa lasten suojelua digitaalisessa maailmassa.

Rikollisuustilannetta 2015 koskeneessa tutkimuksessa¹ todettiin (s. 91), että yleisesti ”hyväksikäyttömahdollisuudet ovat lisääntyneet internetin käytön laajetessa. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtääviä kontakteja potentiaalisiin uhreihin voidaan tehdä netin keskustelupalstojen yms. avulla suuria määriä, jolloin tekiäjien on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrit. Internetissä ja sen kautta tapahtuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä kartoittaneiden tutkimusten mukaan varsinaiseen fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia on suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu on monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä”.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomioita tutkimustiedon säännönmukaiseen hankkimiseen valitusta teemasta ”lasten suojeleminen tieto- ja viestintätekniikkaa käyttäen tehtyä seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan”. Tietoa on myös hyödynnettävä sekä lainsäädäntöä että politiikkoja ja käytännön toimintaan kehitettäessä. Lasten ja nuorten hyvinvointi- ja uhritutkimusten säännöllinen toteuttaminen on varmistettava. Satunnaisesti tehtävät yksittäiset tutkimukset voivat olla erittäin merkittäviä tiedonlähteitä, mutta niistä ei saada sellaista pitkäaikaista seurantatietoa, jonka perusteella voitaisiin tehdä luotettavaa lapsivaikutusten arviointia ja kehittää toimintaa sen mukaisesti.

Tutkittua tietoa kerätään eri lähteistä, sekä säännöllisesti toistuvina tiedon että yksittäisinä tutkimuksina. Kouluterveyskysely on yksi merkittävimmistä säännöllisesti toistettavista lapsen hyvinvointitutkimuksista. Kouluterveyskyselyssä kysyttiin tänä vuonna (2017) seksuaalisesti häiritsevistä viestittelystä ja videoiden tai kuvien näyttämisestä (4. ja 5. luokka) ja seksuaalisesta ehdottelusta tai ahdistelusta puhelimesta tai internetissä (8. ja 9. luokka, lukio, ammattioppilaitokset). Vastaavat kysymykset on toteutettu myös esimerkiksi vuonna 2015 tehdyssä kyselyssä. Siten Kouluterveyskyselyn tuloksia seuraamalla pysytään todennäköisesti arvioimaan millaisia vaikutuksia tiedottamisella ja koulutuksella on ollut. Esimerkiksi 8. ja 9. luokkalaisten kokema seksuaalinen ehdottelu tai ahdistelu puhelimesta tai internetissä on vähentynyt n. 25 prosentista 19 prosenttiin vuosien 2013 ja 2015 välillä.² Vuoden 2017 kysymykohtaisia tietoja ei vielä tältä osin ole verkossa saatavilla.

Suomessa on tehty ns. lapsiuhritutkimus vuosina 2008 ja 2013. Näistä tutkimuksista on saatavilla tietoa lasten ja nuoret seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja häirinnästä internetissä tai muilla sähköisillä välineillä. Tyttöjen seksuaalinen häirintä internetissä on tutkimuksen mukaan vähentynyt 23 prosentista 16 prosenttiin. Samoin pojilla se on vähentynyt 14 prosentista 7 prosenttiin. Lapsiuhritutkimuksen mukaan internetitun tapaaminen ja seksiin ryhtyminen tämän suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena oli harvinaista. Lapsiuhritutkimuksen tulosten perusteella on voitu päätellä muun muassa, että nuoret, jotka olivat joutuneet internetissä tapaamansa henkilön seksuaalisesti hyväksikäyttämäksi, oli kasaantunut huomattava määrä myös muita uhrikokemuksia sekä näille todennäköisesti altistavia riskitekijöitä.³ Tämä on vakava viesti siitä, että lapsen hyvinvointiin liittyvissä ongelmissa on nähtävissä kumuloitumista. Ongelmien ehkäisyn näkökulmasta tämä luo mahdollisuuksia. Tunnistamalla ja puuttamalla yhteen kasvu- ja elinolojen ilmiöön voidaan tukea lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista monissa kysymyksissä.

Vuonna 2016 tehdyssä tutkimuksessa nuorten rikoskäyttäytymisestä ja uhrikokemuksista kysyttiin seksuaalisesta häirinnästä sekä toisen nuoren toimesta tai aikuisten toimesta. Vuoden aikana toisen nuoren teke-

mää seksuaalista häirintää kokeneita nuoria oli 8 prosenttia ja aikuisen tekemää seksuaalista häirintää oli viimeisen vuoden aikana kokenut 6 prosenttia. Reilu neljännes (28 %) häirinnän uhreista oli kokenut suosittelua seksuaaliseen kanssakäymiseen, sekä saanut ahdistelevia tai seksuaalisia viestejä joko tekstiviestillä, sosiaalisessa mediassa tai muuten netin välityksellä (27 %).⁴

Lastensuojelun keskusliitto teki vuonna 2016 selvityksen Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa, joka sisältää myös tietoa seksuaalisesta häirinnästä ja ahdistelusta verkossa. Selvityksen tausta-aineistona oli Lastensuojelun Keskusliiton toteuttama kysely 13–17-vuotiaille lapsille ja nuorille heidän yksityisyyden suojastaan sosiaalisessa mediassa. Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 871 lasta ja nuorta ja siinä kartoitettiin nuorten omaa toimintaa sosiaalisessa mediassa sekä heidän näkemyksiään kuvien ja tietojen jakamisesta verkkoympäristössä. Esimerkiksi ne vastaajista, jotka olivat kokeneet haittaa muiden heistä julkaisemista kuvista (10 § vastaajista), mainitsivat haitaksi muun muassa siitä seuranneen seksuaalisen ahdistelun.⁵ Huolestuttava suuntaus lapsiin kohdistuvan väkivallan näkökulmasta yleisellä tasolla on, että juuri valmistuneesta Lastensuojelun keskusliiton selvityksestä, joka koski kuritusväkivaltaa, käy ilmi, että lievän tai kohuullisen kuritusvallan hyväksyvien määrä on kasvanut trendimäisesti.⁶

Yleiskyselyn täydentäminen

Yleiskyselyn täydentämisen osalta lapsiasiavaltuutettu viittaa 1. kyselykierroksen antamaansa lausuntoon 8.1.2014.⁷ Tuon lausunnon jälkeen on paljon siinä esille nostettuja asioita kehitetty eteenpäin eri hallinnonaloilla, muun muassa lainsäädäntötasolla. Näistä ministeriöt omissa lausunnoissaan oletettavasti raportoivat. Lapsiasiavaltuutetun lausunnossa kiinnitettiin tuolloin erityisesti huomiota tiedottamiseen, koulutukseen ja lasten omaan turvataitokasvatukseen. Toimenpiteitä näiden osalta on tehty, mutta edelleen työtä on jatkettava, joten siltäkin osin edellisessä lausunnossa olevat seikat ovat edelleen relevantteja.

Jyväskylässä 29.9.2017

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

¹ Rikollisuustilanne 2015. Rikollisuuskehitys tilastotietojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia 14/2016, Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Verkkojulkaisu

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/164434/Katsauksia_14_Rikollisuustilanne_2015_2016.pdf

² http://www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Tulokset/ktkysely_kokomaa_2006_2015_pk.pdf

³ Loppuviitteessä 1 mainittu tutkimus, s. 92.

⁴ Näsi, Matti: Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Katsauksia 18/2016. Helsingin yliopisto Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Verkkojulkaisu:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/169509/Katsauksia_18_N%c3%a4si_2016.pdf?sequence=1. s. 22.

⁵ Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa. Lastensuojelun Keskusliitto 2016, Helsinki. s. 84.

⁶ Hyvärinen, Sauli: Piiskasta jäähyenkkiin – suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2017. Lastensuojelun keskusliitto, 2017, s. 12.

⁷ Lapsiasiavaltuutetun lausunto Euroopan neuvoston lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvovan Lanzarote-komitean kyselyyn 8.1.2014, verkossa http://lapsiasia.ssthosting.fi/?page_id=829